

ایرج خان، در عهد سلطنت اورنگ‌زیب، استاندار صوبه برار بود. امکان دارد که ایرج خان «اچلیور» را که قسمتی از برار بود، «ایرج‌پور» نامیده باشند. ولی این تغییر اسم، دیری نباید و «ایچلیور» زیانزد شد چنانچه تقریباً تا سی سال قبل، این شهر به‌همین اسم موسوم و معروف بوده است.

خطیب سید امجد حسین در تاریخ امجدی درباره وجه تسمیه «ایرج‌پور»، چنین نظر می‌دهد که منوچهر بن ایرج به‌کیشو راج کمک کرد و او را حاکم دکن ساخت. بنابراین کیشو راج، برای خوشنودی منوچهر این شهر را «ایرج‌پور» نامید. این توجیه، منطقی به‌نظر نمی‌رسد.

عمادالملک مشیر سرتیز ترکمان که داماد سلطان محمد تغلق (۷۵۲-۷۷۲هـ) ۱۳۵۱-۱۳۲۵ م) بود، مسجد جامع اچلیور را در سال ۷۴۸هـ/۱۳۴۷ م بنا کرد. این ساختمان بزرگ سنگی، با یازده رواق، نمونه قابل توجه معماری است. کتیبه‌ای به‌فارسی، که متعلق به‌دوره اورنگ‌زیب عالمگیر است، روی سر دروازه ورودی مسجد نصب است. حوضی وسیع در فضای حیاط مسجد وجود دارد. در جنوب مسجد، خانه‌های مسکونی خطیب مسجد قرار دارند که درهای ورودی آنها به‌فضای مسجد باز می‌شوند. در گوشه این مسجد، چند قفسه گذاشته شده‌اند که نسخ خطی و چاپی در آنها حفظ می‌شود. پانزده نسخه خطی عربی، نود و پنج نسخه خطی فارسی و دوازده نسخه خطی به‌زبان اردو در این کتابخانه وجود دارند. امجد حسین، خطیب مسجد نامبرده و مصنف تاریخ امجدی، این کتابخانه را اداره می‌کند. وی، بعضی آثار را خود کتابت کرده است و بر غنای این کتابخانه افزوده است. بعضی از این نسخ خطی، از جمله آثار نادر هستند که استادان و طلبان حوزه‌ای که در مسجد جامع وجود داشت، از آنها استفاده می‌کرده‌اند.

منابع در تاریخی آمده است که صفدر خان سیستانی (ناظم برار) در سال ۷۵۰هـ/ ۱۳۴۹ م، در عهد بنیانگذار سلطنت بهمنی (حسن گنگوه ۷۵۹-۷۴۸هـ/۱۳۵۸-۱۳۴۷ م)،

کتابخانه مسجد جامع اچلیور

شریف حسین قاسمی*

شهر اچلیور، که حالا در منطقه ویداربه (Vidarbha) در بخش امراتی (ایالت مهاراشترا) واقع است، دارالسلطنت عماد شاهیان بوده است. در کتاب دینی جین‌ها، رروال بهکتی، اسم این شهر «اچلیور» نوشته شده است. در کتیبه‌های دوره راشتراکوتا نیز، همین اسم آمده است. حتی در بران‌ها، هم به‌اچلیور اشاره شده است. گفته می‌شود که این «راحای دودمان چالوکیه»، این شهر را در سال ۱۱۵۰ میلادی بنا نهاد و اسمش را «ایچلیور» نهاد. این مطلب، درست به‌نظر نمی‌آید، زیرا قبل از خانواده شاهی چالوکیه، اسم این شهر در دوره حکومت خانواده راشتراکوتا، «اچلیور» بود. گمانم بر این است که حروف در میانه اسم‌های سانسکریت بنا بر کثرت استعمال در پراکرت پس و پیش می‌شود. مثلاً وراتسی که واژه سانسکریت است، در زبان پراکرت و انارسی شد. بنابراین امکان دارد که «اچلیور» که واژه سانسکریت است، در پراکرت «ایچلیور» شده باشد و سپس «ایچلیور» زیانزد عام و خاص گردید. در حال حاضر نیز این واژه همین‌طور نوشته می‌شود.

در منتخب‌اللیاب که تاریخ دوره سلطنت شاه اورنگ‌زیب عالمگیر (۱۱۱۸-۱۰۶۸هـ/ ۱۷۰۷-۱۶۵۸ م) است و در بعضی تذکره‌ها، «ایرج‌پور» هم آمده است.

* استاد فارسی دانشگاه دهلی، دهلی.

۱. در گزارش ایران (تذکره) عرفانی هند، تألیف محمد عوثی مان‌دی که در سال ۱۰۱۴-۱۰۲۲ هجری به‌نگارش درآمده، هر دو واژه «ایرج‌پور» و «ایچلیور» آمده است.

۱. تاریخ امجدی، ص ۲۵.

۲. چند سال قبل این شهر را اچلیور نامیده‌اند، بنابراین در این گزارش، این شهر به‌همین اسم ذکر شده است.

مدرسه‌ای در مسجد جامع ایلچپور احداث کرد. به‌نوشته این منابع، صفدر خان املاکی برای اداره مدرسه وقت نمود که درآمد سالیانه از آن سی هزار دون (سکه آنجا) بود مخارج سالیانه این مدرسه، تا یکصد و پنجاه هزار روپیه می‌رسید. ساختن آن که در نزدیکی مسجد جامع قرار دارد، خوابگاه استادان و دانشجویان مدرسه بود. مولانا محمد ابراهیم سندی، رئیس و مولانا محمد یحیی سندی، معاون این مدرسه بوده است.

تعالی خان، وزیر حکومت عماد شاهی این مدرسه را رونق زیادی بخشید. گروهی از محققین و علمای سند به تقاضای او، به ایلچپور منتقل شدند و تا سی و دو سال کتبهای درس و تدریس مدرسه را انجام دادند. از آن جمله، محمد ظاهر سندی (محدث (م: ۱۰۰۴ هـ/ ۱۵۹۵ م)، محمد قاسم سندی (۹۸۱ هـ/ ۱۵۷۳ م)، محمد طیب سندی (محدث (م: ۹۹۵ هـ/ ۱۵۵۷ م)، محمد مبارک سندی (۹۷۸ هـ/ ۱۵۷۰ م)، مولانا اسحاق سندی (م: ۱۰۱۰-۱۱۶۱) قابل ذکر هستند. اینها صاحب آثار متعددی هستند که در خود ایلچپور به رشته نگارش درآمده است. نسخه خطی مشکوفاً تألیف مولانا شیب سندی، در کتابخانه مسجد جامع ایلچپور مصبوط است. علاوه بر این، شرح مین السعانی تألیف مسیح‌الاولیا حضرت شیخ عیسی حداد فرزند شیخ قاسم سندی هم در این کتابخانه نگهداری می‌شود. این محدثین و علماء، از راه گجرات وارد ایلچپور شده بودند؛ از این رو بعضی آثار علمی که در مراکز علمی گجرات (مانند: سرکھپچ، احمدآباد، بروج و دوتقه) وجود داشتند، همراه اینها به ایلچپور منتقل گردید. برخی از این آثار رینت این کتابخانه می‌باشند. ابوبکر بن محمد بروجی، حصن حصین تألیف مولوی شمس‌الدین محمد الجزری را به درخواست محمود گجراتی ترجمه کرده بود؛ اکنون نسخه خطی این ترجمه، در این کتابخانه نگهداری می‌شود.

فهرست احتمالی نسخ خطی این کتابخانه، به‌قرار زیر است:

۱. مجموعت‌الموطن - تذکره سلیمان دکن لاسنت اولاد، محمد عبدالجبار منکبوری، ص ۹۲
۲. کتاب‌البراهین ترجمه اردوان، ص ۴۲۷ (چاپ کتابخانه حداد)
۳. در برهان‌الکلی سندی (اولاد سندی برهان‌الکلی) از سید محمد مطیع الله راشد احوال این علماء به تفصیل داده شده است
۴. برهان‌الکلی سندی، ص ۶

تفسیر (به زبان عربی)

۱. التفسیر البیضاوی؛ مصنف: عبدالله بن عمر البیضاوی، کاتب: شاه محمد ابراهیم بن حاجی حسین، مقام کتابت: سرکھپچ (گجرات)، سال کتابت: ۱۴ ذی‌قعدة ۹۵۱ هجری، خط: نسخ.

تفسیر (به زبان فارسی)

۲. جوهرالتفسیر لتحفة الامیر؛ مصنف: ملا حسین واعظ کاشفی، سال کتابت: یکم محرم ۸۹۷ هجری، خط: نستعلیق.
۳. جوهرالتفسیر لتحفة الامیر؛ مصنف: ملا حسین واعظ کاشفی، کاتب: دولت محمد بن محمد فتح احمدآبادی، سال کتابت: ۲۵ رمضان ۱۰۵۴ هجری، خط: نستعلیق.
۴. جوهرالتفسیر لتحفة الامیر؛ مصنف: ملا حسین واعظ کاشفی، سال کتابت: ۵ جمادى الاول ۱۱۳۸ هجری، ۸ جلوس محمد شاهی، خط: نستعلیق.
۵. جامع الرموز (شرح مختصر الترقیة)، مصنف: شمس‌الدین محمد الخراسانی، کاتب: صدرالدین، سال کتابت: ۸ ذی‌الحجة ۹۴۱ هجری، خط: نستعلیق.
۶. شرح وقایع؛ مصنف: عبیدالله بن مسعود، کاتب: فتح محمد لاهوری، سال کتابت: ۷ ذی‌الحجة ۱۰۹۸ هجری، ۳۱ جلوس عالمگیری، خط: نسخ.
۷. کنزالدقائق؛ مصنف: ابوالبرکات عبدالله بن احمد بن محمود انصاری، کاتب: مولوی محمد امان‌الله، خط: نسخ.
۸. کنزالدقائق؛ ایضاً.

اذکار و ادعیه

۹. التحفة الکبری؛ مصنف: محمد شفیع بن احمد، کاتب: محمد شریف الحسینی القادری، سال کتابت: ۲۱ رجب ۱۱۹۰ هجری، خط: نسخ.
۱۰. المقصد الانصافی فی شرح الاسماء الحسنی؛ مصنف: امام غزالی، کاتب: محمد شریف الحسینی القادری، مقام کتابت: ایلچپور، سال کتابت: ۲۱ رجب ۱۱۹۰ هجری، خط: نستعلیق.

علم کلام

۱۱. قدوة المتکلمین: مصنف: ابوشکور السالمی، کاتب: سید امجد حسین خطیب و غلام دستگیر، مقام کتابت: اینچیور، سال کتابت: ۱۱ شوال ۱۲۷۴ هجری، خط: نستعلیق.

صرف و نحو

۱۲. تلخیص المفتاح (نحو): مصنف: ابویعقوب یوسف السکاکی، سال کتابت: محرم ۹۶۳ هجری، خط: نستعلیق.
۱۳. خلاصۃ الرحمن (صرف و نحو): مصنف (نامعلوم)، سال کتابت: محرم ۹۶۳ هجری، خط: نستعلیق.

۱۴. الرسائلہ (صرف و نحو): مصنف: عبدالحق خیرآبادی، کاتب: محمود بن قاضی مرتضی، سال کتابت: ۱۱ رجب ۱۰۲۱ هجری، خط: نستعلیق.

۱۵. الشافیہ (صرف): مصنف: شیخ جلال الدین معروف بہ ابن حاجب، کاتب: محمد منصور، مقام کتابت: کعبہ شریف (مکہ مکرمہ)، سال کتابت: ۱۲ جمادی الثانی ۱۱۵۵ هجری، خط: نستعلیق.

۱۶. المصباح (نحو): مصنف: امام ناصر بن عبداللہ المطرزی، کاتب: بشارت اللہ، سال کتابت: ۸۱۱ هجری، خط: نستعلیق.

عروض

۱۷. الرسالة الکافیة فی علم القافیة: مصنف: شمس الدین، سال کتابت: ۱۱۶۱ هجری، خط: نستعلیق.

قصائد

۱۸. قصائد غوثیہ - از عبدالقادر جیلانی، خط: نسخ.

حدیث

۱۹. شرح مشکوٰۃ (کتاب الآداب) جلد چہارم: مصنف: محمد طیب سیدی، خط: نستعلیق.

۲۰. ترجمۃ مشکوٰۃ المصابیح (مترجم نامعلوم)، خط: نسخ.

فقہ

۲۱. تصویر الفرائض حل مشکلات فرائض کنز الدقائق: مصنف: محمد بن سید علی بن میر خواجہ نور، کاتب: ہمت علی شاہ، سال کتابت: ۹ جمادی الآخر ۱۲۵۰ ہجری، خط: نسخ.

۲۲. جامع فقہ الممات: مصنف: ابوبکر محی الدین محمد صدیق حبیب اللہ الزبیری البرہانپوری، سال کتابت: ۲۶ شوال ۱۱۶۲ ہجری، خط: نستعلیق.

۲۳. رسالۃ مسائل اربعین: مصنف: محمد اسحاق محدث سبط عبدالعزیز محدث دہلوی، سال کتابت: ۲۸ محرم ۱۲۶۵ ہجری، کاتب: سید ابو محمد جاسری، خط: نستعلیق.

۲۴. سراجی (مترجم): سراج الدین سجاوندی، مترجم فارسی: محمد خلیل اللہ ابن سید کلیم اللہ بن سید محمد معصوم نقشبندی بالاپوری، سال کتابت: جمادی الثانی ۱۲۳۴ ہجری، خط: نستعلیق.

۲۵. شرح بسیط: مصنف: شاہ وجید الدین گجراتی، کاتب: غلام محی الدین ولد مناد احمد، سال کتابت: ۹ ذی قعدہ ۱۱۶۱ ہجری، خط: نسخ.

۲۶. شرح کنز الدقائق: مصنف: عبداللہ بن احمد سفی، شارح: نصر اللہ بن محمد بن عبدالخالق بن جمال الازدی المعروف بہ الکرمانی، سال کتابت: ۳۶ جلوس (عالمگیری؟)، خط: نستعلیق.

۲۷. فرائض ارتضائیہ: مصنف محمد ارتضی علی خان فاروقی گویاموی، سال کتابت: ۱۱ صفر ۱۲۶۵ ہجری، خط: نستعلیق.

۲۸. مجموعہ خانہ فی عین اسمعانی: مصنف: کمال الدین ناگوری، خط: نستعلیق.

۲۹. مسائل فقہ - ناقص الاول و الآخر، خط: نستعلیق.

ارکان اسلام و عقائد

۳۰. اخبار المعاد: مصنف: شیخ محمد المشہدی، خط: نستعلیق.

۳۱. بحر المعانی؛ مصنف: سید محمد بن جعفر المکی الحسینی از خلفای نصیرالدین محمود چراغ دہلی اودھی، خط: نستعلیق.
۳۲. تحفہ النا عشریہ؛ مصنف: حافظ غلام حلیم عرف شاہ عبدالعزیز محدث دہلوی، کاتب: سید امجد حسین خطیب، سال کتابت: ۲۴ شعبان ۱۲۶۴ ہجری، خط: نستعلیق.
۳۳. شرف العالم؛ مصنف: عبدالوہاب، سال کتابت: ۱۱۱۳ ہجری، خط: نستعلیق.
۳۴. عقائد حافظی (عقیدہ حافظیہ)؛ مصنف: ابراہیم بن محمد (امام بقسی)، خط: نستعلیق.
۳۵. مرقع (رفعات)؛ مصنف: مولانا کلیم اللہ جہان آبادی، کاتب: محمد علی، سال کتابت: ۱۴ رمضان ۱۱۷۶ ہجری، خط: شکستہ.

اذکار و ادعیہ

۳۶. اوراد چشتی؛ مصنف: عبدالرحمن چشتی علوی، سال کتابت: رجب ۱۰۳۲ ہجری، خط: نستعلیق.
۳۷. حصص حصین؛ مصنف: نسس الدین محمد الجزری، مترجم: ابوبکر بن محمد بہرچی، سال کتابت: ۴ ربیع الثانی ۱۰۷۰ ہجری، خط: نسخ.
۳۸. صحیفہ ذمبیہ؛ مصنف: شیخ عبدالقادر جنیدی ولد شیخ لطیف جنیدی بیجاپوری، سال کتابت: ۲۷ رجب ۱۱۰۷ ہجری، خط: نستعلیق.
۳۹. مفتاح الانوار؛ مصنف: شیخ محمد امین، خط: نسخ.
۴۰. مکتوب کافی؛ مصنف: شاہ حسین شطاری قادری، سال کتابت: ۱۴ صفر ۱۲۴۴ ہجری، خط: نستعلیق.
۴۱. نظام القلوب؛ مصنف: شاہ نظام الدین اورنگ آبادی، خط: نستعلیق.

اخلاق

۴۲. اخلاق محسنی؛ مصنف: ملّا حسین واعظ کاشفی، کاتب: محمد حسین، خط: نستعلیق.
۴۳. اخلاق ناصری؛ مصنف: نصیر الدین طوسی، خط: شکستہ.

۴۴. اکثیر (اکسیر) سعادت حواہر کیسیای سعادت؛ مصنف: محمود، سال کتابت: جمادی الاول ۱۱۵۲ ہجری، خط: نستعلیق.
۴۵. طوطی نامہ؛ مصنف: سید ضیاء الدین محمد نختی بدایونی (م) ۷۵۰ یا ۷۵۱ ہجری، خط: نستعلیق.
۴۶. گلستان؛ مصنف: شیخ مشرف الدین مصلح سعدی شیرازی (م) ۶۹۱ یا ۱۲۹۲ ہجری، کاتب: بہاری لال کایست، مقام کتابت: ایلچپور، سال کتابت: ۵ محرم ۷۲ ہجری، خط: نستعلیق.
۴۷. گلستان؛ مصنف: شیخ مشرف الدین مصلح سعدی شیرازی، سال کتابت: ۹ ص ۱۲۵۰ ہجری، خط: نستعلیق.

سیر و قصص

۴۸. اخبار الانبیاء فی سیر الأبرار؛ مصنف: شیخ عبدالحق محدث دہلوی (م) ۱۰۵۲ ہجری، خط: نستعلیق.
۴۹. حالات شیخ عبدالقادر جیلانی (مناقب غوثیہ)؛ مصنف: محمد صادق شہ سیدی قادری، سال کتابت: ۲۶ ربیع الثانی ۱۳۱۳ ہجری، خط: نستعلیق.
۵۰. حجۃ الہند (نل رانی و دماوتی)؛ مصنف: ابن محرابی، خط: نستعلیق.
۵۱. در المجالس؛ مصنف: خواجہ یعقوب، کاتب: احمد بن ابومحمد صدیقی، کتابت: دولقہ، سال کتابت: ۱۶ ذی الحجۃ ۱۰۵۰ ہجری، خط: نستعلیق.
۵۲. عبرت الناظرین (سوانح مہدویان)؛ مصنف: سید زین العابدین، کاتب: سید میرا عرف سیدو میان، سال کتابت: ۲۳ شعبان ۱۲۴۳ ہجری، خط: نستعلیق.
۵۳. قصص الانبیاء؛ مصنف: (شیخ ابوالحسن کیسانی؟)، کاتب: محمد امیر الدین، کتابت: ۲۲ ذی قعدہ ۱۲۱۱ ہجری، خط: نستعلیق.
۵۴. قصہ ابراہیم ادہم؛ مصنف: شاہ حسین شطاری قادری، سال کتابت: ۲۴ ۱۲۴۴ ہجری، خط: شکستہ.
۵۵. قصہ نعمان حکیم؛ مصنف: شاہ حسین شطاری قادری، کاتب: سید محمود ح، سال کتابت: ۱۲۴۴ ہجری، خط: شکستہ.

۵۶. لب لیب فی مناقب صحابه اربعه؛ مصنف: عمر بن عیسیٰ بن ابی عبداللہ الخطیبی الدہلقی. خط: نسخ.

تصوف

۵۷. امواج خوبی (خوب ترنگ)؛ مصنف: خوب محمد چشتی احمدآبادی، سال کتابت: رجب ۱۱۳۹ ہجری ۹/ جلوس محمد شاهی. خط: نستعلیق.

۵۸. بحرالحیاء (امرت کند)؛ مصنف: شیخ حسین گوالیاری، کاتب: عیوض بیگ خان، مقام کتابت: حیدرآباد، سال کتابت: یکم ربیع الثانی ۱۲۳۹ ہجری، خط: شکستہ.

۵۹. رسالہ حضرت عبداللہ انصاری؛ مصنف: عبداللہ انصاری، خط: نستعلیق.

۶۰. سلسلہ قادریہ چشتیہ؛ مصنف: مولانا کلیم اللہ جہان آبادی، خط: نستعلیق.

۶۱. شہستان نکات؛ مصنف: فتاحی یحییٰ نیشاپوری، کاتب: محمد شہامت خان، سال کتابت: ۱۸ ذی قعدہ ۱۱۹۹ ہجری، خط: نستعلیق.

۶۲. غایۃ الامکان فی درایۃ المکان؛ مصنف: نامعلوم، سال کتابت: ۴ شعبان ۱۱۴۸ ہجری، ۱۹ جلوس محمد شاهی، خط: نستعلیق.

۶۳. کشکول؛ مصنف: مولانا کلیم اللہ جہان آبادی، سال تصنیف: ذی الحجۃ ۱۱۰۱ ہجری، خط: نستعلیق.

۶۴. گنج راز؛ مصنف: خوشتر، کاتب: محمد شہامت خان، سال کتابت: ۲۳ محرم معلوم انسانی، مطالعات فرنگی، ۱۳۹۵ ہجری، خط: نستعلیق.

۶۵. مونس المریدین؛ مصنف: شیخ شرف الدین احمد بن یحییٰ منیری (۷۸۲-۶۶۱ ہ)، ۱۳۸۰-۱۲۶۳ م)، خط: نستعلیق.

۶۶. نرہۃ الارواح؛ مصنف: حسین بن عالم بن ابی الحسن الحسینی، خط: نستعلیق.

۶۷. نورالوحدت رسالہ وحدت الوجود؛ مصنف: برہان الدین راز الہی، سال کتابت: ۱۴ ذی قعدہ ۱۲۵۴ ہجری، خط: شکستہ.

۶۸. وصیت نامہ؛ مصنف: برہان الدین راز الہی، کاتب: محمد رفیع، سال کتابت: ۲۲ ربیع الاول ۱۱۲۴ ہجری، خط: نستعلیق.

۶۹. وصیت نامہ؛ مصنف: برہان الدین راز الہی، خط: نستعلیق.

مکتوبات (رقعات)

۷۰. رقعات؛ مصنف: مولانا کلیم اللہ جہان آبادی، گردآورنده: محمد فخرالدین بن شیخ نظام الدین اورنگ آبادی، خط: شکستہ.

۷۱. رقعات ابوالفضل؛ مصنف: ابوالفضل علامی، خط: شکستہ.

۷۲. رقعات ابوالفضل؛ مصنف: ابوالفضل علامی، خط: نستعلیق.

۷۳. رقعات مولانا جامی؛ مصنف: مولانا نورالدین عبدالرحمن جامی (۸۹۸-۸۱۷ ہ)، ۱۴۹۲-۱۴۱۴ م)، خط: نستعلیق.

۷۴. مکاتیب شاہ غلام حسین چشتی ایلچپوری؛ مصنف: شاہ غلام حسین ایلچپوری، خط: نستعلیق.

۷۵. مکتوبات جوابیہ (اجوبہ)؛ مصنف: شیخ شرف الدین احمد بن یحییٰ منیری (۷۸۲-۶۶۱ ہ/۱۳۸۰-۱۲۶۳ م)، کاتب: عبدالحکیم، خط: نستعلیق.

۷۶. مکتوبات جوابیہ (اجوبہ)؛ مصنف: شیخ شرف الدین احمد بن یحییٰ منیری، کاتب: عبدالحکیم، خط: نستعلیق.

۷۷. مکتوبات شرف الدین یحییٰ منیری؛ مصنف: شرف الدین یحییٰ منیری، کاتب: عبدالحکیم، خط: نستعلیق.

منشآت

۷۸. انشاء مجمع الثمرات رنگین؛ مصنف: رنگین، خط: شکستہ.

۷۹. انشای نعمتی؛ مصنف: نعمت اللہ بنی اسرائیلی، کاتب: شیخ عثمان ولد محمد صادق، سال کتابت: ۱۱ رمضان ۱۱۲۹ ہجری، خط: شکستہ.

۸۰. کتاب انشای خلیفہ (جامع القوانين)؛ سال کتابت: ۲۵ ربیع الاول ۱۲۰۴ ہجری، خط: شکستہ.

۸۱. کتاب انشای خلیفہ (جامع القوانين)؛ مصنف: خلیفہ شاہ محمد فتوحی، خط: نستعلیق.

۸۲. نورالصفاء در علم انشاء؛ مصنف: نامعلوم، کاتب: سید نصیرالدین، سال کتابت: ۸ شوال ۱۲۶۳ ہجری، خط: نستعلیق.

صرف و نحو

۸۳ کتاب آمدن: مصنف نامعلوم. سال کتابت: یکم جمادی الاول ۱۲۵۷ هجری. خط: نستعلیق.

تذکره

۸۴ گلشن بیخار: مصنف: نواب محمد مصطفی خان شیفته. کتابت: شہامت ملک. سال کتابت: ۲۰ جمادی الثانی ۱۲۶۰ هجری. خط: نستعلیق.

طب

۸۵ رسالۃ الحسد: مصنف نامعلوم. خط: نستعلیق.

۸۶ قرابادین: مصنف: نورالدین محمد عبداللہ حکیم الملک شیرازی. کتابت: محمد قاسم سندھی. سال کتابت: ۱۱ رجب ۱۲۸۳ هجری. خط: شکستہ.

۸۷ قرابادین شفائی: مصنف: مظفر بن محمد الحسنی الشفائی. کتابت: سید غلام مرتضیٰ ولد سید علی احمد. خط: نستعلیق.

دیوان

۸۸ دیوان حافظ: شاعر: شمس الدین محمد حافظ شیرازی (م ۹۲ ہ). کتابت: خواجہ میر کونہاپوری. سال کتابت: ۲ ربیع الاول ۱۱۲۶ هجری. خط: نستعلیق.

۸۹ دیوان شوکت بخاری: شاعر: خواجہ محمد اسحق شوکت بخاری (م ۱۱۰۷ یا ۱۱۱۱ ہ). خط: شکستہ.

۹۰ دیوان صائب: شاعر: میرزا محمد علی صائب تبریزی (م ۱۰۸۱ ہ). خط: نستعلیق.

۹۱ دیوان غنی کشمیری: شاعر: ملا محمد طاہر غنی کشمیری (م ۱۰۷۹ ہ). کتابت: اودیت چند، سال کتابت: ۲۹ محرم ۱۱۵۴ هجری/۲۵ جلوس شاہی. خط: نستعلیق.

مثنوی

۹۲ بوستان: شاعر: شیخ مشرف الدین مصلح سعدی شیرازی (م ۶۹۱ ہ/۱۲۹۲ م). کتابت: سید خان ملک مندوری ولد خضر خان. خط: نستعلیق.

۹۳ زاد المسافرین: شاعر: میر حسین سادات. کتابت: محمد شہامت خان، سال کتابت: ۳۰ شعبان ۱۱۹۰ هجری. خط: نستعلیق.

۹۴ سکندرنامہ (بحری): شاعر: حکیم ابومحمد الیاس نظامی گنجوی. کتابت: سید بدرالدین ولد فاضل سید نصرالدین. سال کتابت: ۱۶ رمضان ۱۲۲۹ هجری. خط: نستعلیق.

۹۵ سکندرنامہ (بحری): شاعر: حکیم ابومحمد الیاس نظامی گنجوی. کتابت: رای بہادر. خط: نستعلیق.

۹۶ سکندرنامہ (بری): شاعر: حکیم ابومحمد الیاس نظامی گنجوی. سال کتابت: رجب ۹۱۸ هجری. خط: نستعلیق.

۹۷ سکندرنامہ (سرفنامہ): شاعر: حکیم ابومحمد الیاس نظامی گنجوی. سال کتابت: رجب ۹۱۸ هجری. خط: نستعلیق.

۹۸ سلسلۃ اللہب: شاعر: ملا نورالدین عبدالرحمن جامی (۸۹۸-۸۱۷/۱۴۹۲-۱۴۱۴ م). کتابت: محمد اشرف ولد محمد حاجی محمد، سال کتابت: ۱ صفر ۱۱۳۲ هجری. خط: نستعلیق.

۹۹ شرح سکندرنامہ (بری): شاعر: حکیم ابومحمد الیاس نظامی گنجوی. شارح: مولوی شیخ محمد دہلوی. خط: شکستہ.

۱۰۰ کریمہ: شاعر: شیخ سعدی. سال کتابت: ۱۲ صفر ۱۲۵۰ هجری. خط: شکستہ.

۱۰۱ کنز الامور: شاعر: فتوحی. کتابت: محمد شہامت خان، سال کتابت: ۲۱ رمضان ۱۱۹۹ هجری. خط: نستعلیق.

۱۰۲ الطائف المعنوی شرح مثنوی مولوی: شاعر: مولانا روم. شارح: شیخ عبداللطیف عباسی. خط: نستعلیق.

۱۰۳ مثنوی یوسف زلیخا: شاعر: ملا نورالدین عبدالرحمن جامی (۸۹۸-۸۱۷ ہ). کتابت: جمال الدین چمران اکبرپوری. سال کتابت: ۲۲ محرم ۱۰۲۳ هجری. خط: نستعلیق.

۱۰۴ مثنوی یوسف زلیخا: شاعر: همان، کتابت: مرزا بیگ عرف مجہو بیگ، خط: نستعلیق.

۱۰۵ تبریک عشق: شاعر: محمد اکرم غنیمت کنجہمی (م ۱۱۰۰ ہ). خط: شکستہ.

۱۰۶ ہفت بند ملا فضولی بغدادی: شاعر: محمد بن سلیمان فضولی بغدادی (م ۹۶۳ ہ). خط: نستعلیق.

قصائد

۱۰۷. قصائد سعادی: شاعر: شیخ مشرف‌الدین مصلح سعدی شیرازی (م: ۶۹۱ هـ / ۱۲۹۲ م)، خط: نستعلیق.

رباعیات

۱۰۸. رباعیات عمر ختّام: شاعر: عمر ختّام نیشابوری (م: ۵۱۷ هـ)، کاتب: اودیت چند، سال کتابت: ۱۷ صفر ۱۱۵۶ هجری، خط: نستعلیق.

فرهنگ (لغت)

۱۰۹. نصاب‌الصبیان: شاعر: ابونصر بدرالدین محمود (مسعود) فراہی، سال کتابت: ۲۳ جمادی‌الاولیٰ ۱۱۸۴ هجری، خط: نسخ.

مذہب (بہ زبان اردو)

۱۱۰. احکام‌الایمان: مصنف: عبدالواجد رامپوری، خط: نستعلیق.

۱۱۱. فقه احمدی: مصنف: نامعلوم، سال کتابت: ۸ جمادی‌الاولیٰ ۱۲۷۷ هجری، خط: نستعلیق.

نعت

۱۱۲. اسم‌ندارہ (در زبان پوربی): مصنف: نامعلوم، سال کتابت: ۲۲ شوال ۱۰۳۸ هجری، خط: نستعلیق.

مثنوی

۱۱۳. پادماوت (ترجمہ: ۱۲۱۱/۱۷۹۶ م): شاعر: میر ضیاء‌الدین عبرت و میر غلام علی عشرت، خط: نستعلیق.

۱۱۴. پنچھی باچھا: شاعر: وجیہ‌الدین وجدی، سال کتابت: ۱۲۰۴ هجری، خط: نستعلیق.

۱۱۵. روضۃ الشهداء: شاعر: ولی ویلوری، سال کتابت: ۲۹ محرم ۱۱۸۰ هجری، خط: نستعلیق.

۱۱۶. قصۃ تمیم انصاری: شاعر: غلام رسول سورتی غلامی، سال کتابت: ۱۴ شعبان ۱۲۱۸ هجری، خط: نستعلیق.

۱۱۷. مثنوی سحرالبیان: شاعر: میر حسن، کاتب: سومخس ولد مادھو رام، سال کتابت: ۲ جمادی‌الاولیٰ ۱۲۲۱ هجری، خط: نستعلیق.

قصص و داستان

۱۱۸. فسانۃ عجائب: مصنف: رجب علی بیگ سرور، کاتب: سید امجد حسین خطیب، سال کتابت: ۲۶ شعبان ۱۲۷۵ هجری، خط: نستعلیق.

بیاض

۱۱۹. بیاض: شاعر: عاجز، ہوس و شعرائی دیگر، خط: نستعلیق.

فرہنگ (نصاب‌نامہ)

۱۲۰. خالق باری: شاعر: امیر خسرو دہلوی، خط: نستعلیق.

۱۲۱. نصاب مصطفیٰ: شاعر: مصطفیٰ، سال تصنیف: ۱۰ صفر ۱۱۲۶ هجری، خط: نستعلیق.

پیشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی